

УДОСКОНАЛЕННЯ НАРАХУВАННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Аранчій В.І. к.е.н., доцент

Чумаков В.Д. к.е.н., доцент

Безкровний О.В., ст. викладач

Полтавська державна аграрна академія

Досліджено фінансовий механізм прибуткового оподаткування фізичних осіб в Україні. Проаналізовано динаміку впливу надходжень від сплати податку з доходів фізичних осіб на формування доходної частини державного бюджету. Обґрунтовано окремі напрями вдосконалення механізму адміністрування податку з доходів фізичних осіб.

Investigational financial mechanism of profitable taxation of physical persons in Ukraine. The dynamics of influence of receipts is analysed from payment of tax from the profits of physical persons on forming of profitable chastity the state budget. Grounded separate directions of perfection of mechanism of administration of tax from the profits of physical persons

Постановка проблеми. Зміна тенденцій загальноекономічної динаміки в Україні зі спаду на зростання, що розпочалася в кінці ХХ століття, вимагає і перегляду підходів щодо податкового навантаження на економіку. Механізм оподаткування доходів фізичних осіб, який нині використовується в Україні, має деякі суттєві вади. Серед них – безсистемне надання пільг на безповоротній основі, недосконалість механізмів адміністрування прибуткових податків, відсутність чітко визначених правил оподаткування. Недосконалість податкового законодавства привела до фактів ухилення від сплати податків. Це призводить до недостатнього фінансування суспільного сектора, порушення конкуренції, відпливу капіталів за кордон та інших негативних наслідків в економіці та соціальній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оптимізації прибуткового оподаткування, теоретичним та практичним аспектам впливу податків на формування доходів бюджету, напрямам реформування податкової системи в умовах ринкової економіки України присвятили наукові дослідження відомі українські економісти: В. Андрухів, О. Василик, В. Гесць, О. Данілов, Л. Демиденко, А. Крисоватий, В. Корнус, Л. Тулуш, П. Мельник, В. Опарін,

А. Соколовська, В. Федосов, А. Шаблиста. Віддаючи належне даним науковцям, які акцентують увагу на недоліках податкового законодавства та необхідності його реформування, слід зазначити, що поза увагою залишилась проблема адміністрування податку на доходи фізичних осіб.

Виявлення невіршених раніше частин проблеми й формування цілей статті. Зважаючи на сьогоднішні реалії розвитку механізму особистого оподаткування фізичних осіб слід наголосити на наявності низки невіршених проблем, що стосуються формування об'єктів і шкали ставок оподаткування податком на доходи фізичних осіб, а також стосовно оптимізації процесів його адміністрування. Це безсумнівно потребує розробки як теоретичної концепції податкової політики, так і практичного обігрунтування напрямів її реформування.

Виклад матеріалу дослідження. Оподаткування громадян являє собою економічні відносини у грошовій формі, що виникають між державою і населенням, відносно вилучення частини доходу в централізовані грошові фонди. Найбільшу питому вагу у системі податків з населення займає податок з доходів фізичних осіб, що є безпосередньо представником системи особистих податків. При цьому, слід погодитись із твердженням В. Корнуса, про те, що основною метою введення податку з доходів фізичних осіб є забезпечення бюджетних надходжень та створення рівно напруженого податкового тиску на основі прямого визначення доходів платника податків [3].

Оподаткування доходів фізичних осіб доцільно аналізувати з кількох позицій, а саме:

- процес, що передбачає встановлення ставок оподаткування та нормативно-правових меж, безпосередньо процедур стягнення обов'язкових платежів на користь держави та механізмів контролю за дотриманням повноти відображення об'єктів оподаткування в обліку, достовірності нарахування та своєчасності сплати;
- явище встановлення та стягнення платежів індивідів для трансферту фінансових ресурсів з приватного сектора в державний;
- засіб фінансової політики для впливу на аллокацію ресурсів, розподіл багатства та суспільний вибір;
- інструмент фіскальної політики, що здійснюється з метою фінансування суспільних, урядових потреб;
- відносини, які виникають між державою і фізичними особами щодо примусового відчуження частини доходів з метою поповнення бюджету, необхідних для покриття державних і

суспільних видатків.

На сьогоднішній день, за словами В. Гєєць оподаткування доходів фізичних осіб здійснюється з дотриманням критеріїв фінансової ефективності та соціальної справедливості [2]. Перший передбачає дієвість обраних механізмів „фіску” з метою реалізації фінансових інтересів держави як суспільного інституту для задоволення індивідуальних і суспільних потреб, що оцінюється з точки зору виконання державного бюджету та впливу на соціально-економічне становище в державі, пропорційної взаємозалежності норми оподаткування і величини податкових надходжень до бюджету, впливу зменшення номінальних доходів при сплаті податків на реальний дохід платників податку, залежності між нормою оподаткування у суспільстві та обсягом отриманих суспільних благ.

Реалізація принципу соціальної справедливості неможлива без регулювання економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян. З’ясовано, що за відсутності механізму його індексації та без чіткої прив’язки до економічно обґрунтованої вартісної величини, проблема наповнення бюджету починає автоматично вирішуватись за рахунок інфляційно-податкового вилучення у малозабезпечених верств дедалі зростаючої частки найнеобхіднішого для життя продукту, чим порушуються їх соціально-економічні права. Так у 2004 році, вперше після 1993 року, в Україні спостерігалась негативна динаміка надходжень податку з доходів фізичних осіб (рис. 1.).

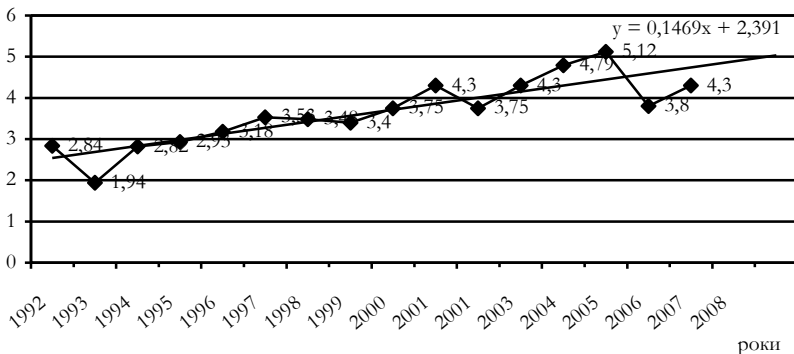

Рис. 1. Динаміка надходжень податку з доходів фізичних осіб до зведеного бюджету України упродовж 1992-2008 років, % ВВП

Варто відмітити, що податок на доходи фізичних осіб в

українських умовах в різні періоди, з точки зору фіскальної ефективності, сприймався неоднозначно. Його другорядність обумовлена такими причинами: недосконалістю фіскального механізму, низьким рівнем доходів переважної більшості громадян, неготовністю платників до сплати через низький рівень довіри до держави.

Протягом тривалого часу проблеми податкового тиску та виведення доходів громадян з „тіні“ залишалися, на думку В. Андрухів, досить актуальними, проте норми чинного законодавства не сприяли вирішенню цих гострих питань [1]. Саме тому вважаємо за потрібне акцентувати увагу на дослідженні фіскальної ефективності податкової системи на прикладі справляння податку з доходів фізичних осіб. З одного боку, це дасть змогу розкрити особливості реалізації зазначених принципів у чинній податковій системі, а з другого – дослідити виконання визначальної функції податків. Принцип фіскальної ефективності передбачає такі елементи: достатність доходів і запобігання ухиленню від сплати податків до бюджету, еластичність (гнучкість) податкової системи, рівномірний розподіл податків між адміністративно-територіальними одиницями.

Досвід розвинених країн свідчить, що прибуткове оподаткування населення – це дійовий інструмент перерозподілу в умовах зрілої демократії з чітко визначеними умовами суспільного договору, високим рівнем життя й доходів населення. Порівняння чинних систем оподаткування країн Європейського Союзу та України виявляє багато суперечностей, які повинні бути вирішені найближчим часом. Ставка в Україні податку з доходів фізичних осіб – 15 %, а в європейських країнах – не менше 30 %. Проте Україна не має можливості застосувати сьогодні вищі ставки податку, оскільки доходи населення надзвичайно низькі.

В зв'язку з цим необхідним є акцентування уваги на застосуванні пільг, адже соціально-економічна політика держави має спрямовуватися на вирішення соціальних проблем. Запровадження ж пільг в оподаткуванні доходів фізичних осіб поряд із розширенням бази оподаткування сприятиме регулюванню соціальних процесів у країні.

Запропоновану Законом схему оподаткування доходів як від основної, так і неосновної діяльності можна вважати позитивним кроком тому, що ефективність верхньої ставки прибуткового податку в розмірі 40%, яка діяла раніше, як свідчить багаторічний досвід, була

дуже незначною. Відчутне зниження податкового тягаря – це один із найефективніших економічних методів виведення з тіні як значної частини підприємців, так і фінансових ресурсів. У результаті розширення бази оподаткування, що було передбачено Законом, до місцевих бюджетів додатково надійшло 1682,4 млн. грн. у 2007 р. і 2110,1 млн. грн. у 2008 році (рис. 2).

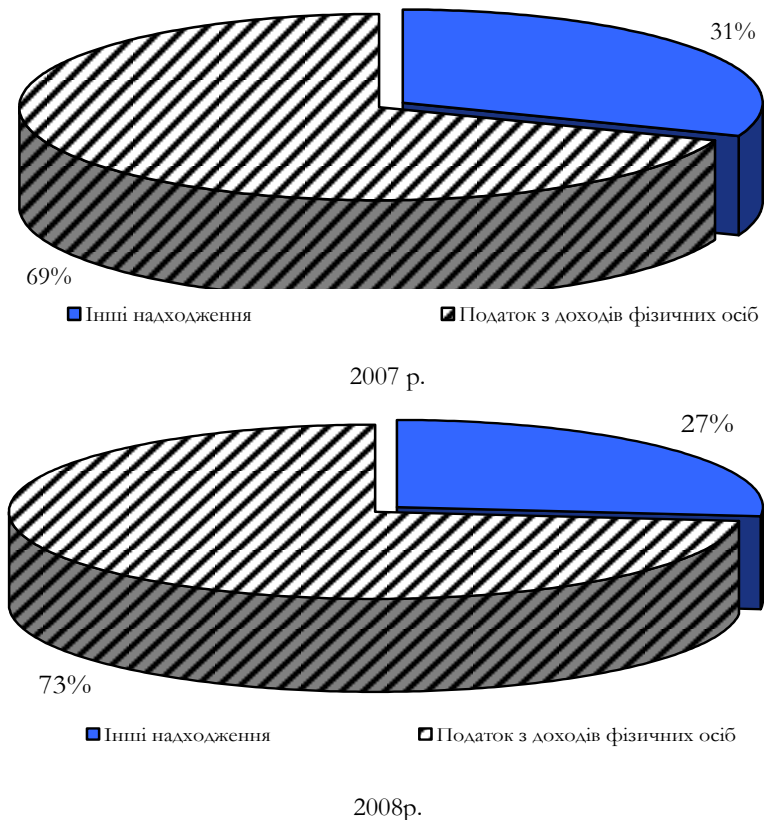

Рис. 2. Питома вага податку з доходів фізичних осіб у місцевих бюджетах за підсумками 2007 р. і 2008 р.

Аналіз надходження податку з доходів фізичних осіб, які працюють за наймом, характеризується позитивною тенденцією, що полягає в зростанні заробітної плати. Так, якщо у 2007 р. частка працівників, які одержували зарплату в межах 450-850 грн., дорівнювала 23%, то вже у 2008 р. цей відсоток склав 26%. Зросла питома вага і тих працівників, які одержують зарплату вище за 800

грн., а саме з 20% у 2008 р. до 31% у 2008 р. Оскільки основним джерелом оподаткування доходів населення виступає заробітна плата, то існує значний резерв щодо збільшення податкового навантаження. Тому першим кроком на шляху підвищення фіскальної ефективності податку з доходів фізичних осіб було перетворення його з податку із заробітної плати на податок з усіх джерел доходів населення, а також створення умов для виведення доходів із тіні. Як свідчать дані щодо податкового навантаження на доходи населення за їх видами, найбільше навантаження припадає на доходи, одержані у вигляді заробітної плати.

У частині посилення податкового контролю за діяльністю платників – фізичних осіб слід визнати, що сам податок на їхні доходи передбачає необхідність застосування складної методики справляння та перевіркової роботи податкових органів. Технологічна та методична складність, як правило, супроводжується наявністю можливостей щодо ухилення від оподаткування. По-перше, вона не завжди і не повністю опановується державними службовцями, відповідальними за адміністрування податку; по-друге, багатоваріантність розрахункових процедур не дозволяє передбачити всі можливі варіанти охоплення дохідних джерел платників. В Україні ситуація ускладнюється наявністю спрощених підсистем оподаткування, за умови застосування яких забезпечення дієвого контролю за доходами фізичних осіб стає ще більш проблематичним.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підводячи підсумки викладеного й оцінюючи ряд реформ в сфері прибуткового оподаткування фізичних осіб, як важливий крок держави щодо вдосконалення податкової системи, слід відзначити, що на сучасному етапі є ще проблемні питання, які потребують свого вирішення, у тому числі в механізмі застосування податкових соціальних цілей та адмініструванні нарахованих податкових платежів.

Список використаних джерел:

1. Андрухів В. Податок з доходів фізичних осіб – основа місцевих бюджетів / В. Андрухів // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - № 2. – С. 59-65.
2. Гесць В. Бюджетна політика в Україні: проблеми і перспективи / В. Гесць // Дзеркало тижня. – 2004. - № 5. – С. 4.
3. Корнус В.Г. Удосконалення прибуткового оподаткування громадян в Україні / В.Г Корнус // Фінанси України. – 2005. - № 10. – С. 19-27.